

KS. JAN DYDUCH
Kraków

UDZIAŁ KARDYNAŁA KAROLA WOJTYŁY W PRACACH KONGREGACJI WYCHOWANIA KATOLICKIEGO

Sobór Watykański II, doceniając znaczenie nauczania katolickiego w wyższych uczelniach i w wyższych seminariach duchownych, poświęcił tej sprawie specjalną deklarację *Gravissimum educationis*. Podkreśla się w niej potrzebę odnowy wyższych studiów kościelnych: „Święty Sobór wielce zaleca rozwijanie uniwersytetów i fakultetów katolickich rozmieszczonych należycie w różnych częściach świata, tak jednakże, aby one błyszczały nie ilością, ale zamiłowaniem do nauki”¹.

Troska o posoborową odnowę akademickich studiów kościelnych została powierzona Kongregacji ds. Seminariów i Studiów Uniwersyteckich. Wkrótce (15 sierpnia 1967) została ona przekształcona w Kongregację Wychowania Katolickiego (*Congregatio pro Institutione Catholica*) i otrzymała pieczę nad szkolnictwem kościelnym wszystkich stopni, w całym Kościele. W jej działalności uczestniczył kard. Karol Wojtyła; najpierw jako wielki kanclerz Wydziału Teologicznego w Krakowie, potem jako przewodniczący Komisji ds. Nauki Katolickiej i przewodniczący Rady Naukowej Episkopatu, wreszcie jako członek Kongregacji Wychowania Katolickiego. Z piastowanych stanowisk wynikała potrzeba kontaktów i angażowania się w działalność Kongregacji. Sprawę tę, przynajmniej w zarysie, zamierzamy ukazać w niniejszym artykule.

¹ Deklaracja soborowa *Gravissimum educationis*, [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 1968, nr 10.

I. KONTAKTY Z KONGREGACJĄ DOTYCZĄCE WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO W KRAKOWIE

Kard. Karol Wojtyła został mianowany członkiem Kongregacji Wychowania Katolickiego przez papieża Pawła VI w dniu 1 marca 1973, na okres pięciu lat². Nominacja ta została ponowiona na następne pięciolecie w dniu 3 marca 1978³. Członkostwo to zakończyło się w dniu wyboru na Stolicę Piotrową, 16 października 1978 r.

Chociaż kard. Wojtyła wszedł w skład Kongregacji dopiero 1 marca 1973, to jednak jego współpraca z nią rozpoczęła się dużo wcześniej, z racji funkcji spełnianej wobec Wydziału Teologicznego w Krakowie. Wydział ten, w wyniku prześladowań Kościoła przez dyktaturę komunistyczną, został bezprawnie usunięty 11 sierpnia 1954 r. z Uniwersytetu Jagiellońskiego, którego integralną częścią był prawie sześć wieków, bo od 11 stycznia 1397 r. Ten głęboko niesprawiedliwy i krzywdzący akt rządu polskiego nie został uznany przez Stolicę Apostolską, która dekretem Kongregacji ds. Seminariów i Studiów Uniwersyteckich stwierdziła, iż Wydział ten – zgodnie ze swym ustanowieniem i charakterem – istnieje i działa w Krakowie pod wyłącznym zwierzchnictwem i kierownictwem władzy kościelnej. Równocześnie wspomnianym dekretem mianowano wielkiego kanclerza Wydziału Teologicznego, arcybiskupa Eugeniusza Baziaka – metropolitę lwowskiego i administratora apostolskiego w Krakowie⁴.

Po jego śmierci 16 czerwca 1962 r. Archidiecezją Krakowską zarządzał wikariusz kapitulny – bp Karol Wojtyła. On to zwrócił się 8 listopada 1962 r. do Kongregacji z zapytaniem: czy z racji spełnianego urzędu wikariusza kapitulnego Archidiecezji Krakowskiej przysługuje mu prawo objęcia i wykonywania urzędu wielkiego kanclerza Wydziału Teologicznego w Krakowie. Odpowiedź brzmiała: „Święta Kongregacja wyjaśnia przeto, że tytuł i funkcje wielkiego kanclerza wymienionego Wydziału Teologicznego w Krakowie przysługują Waszej Ekscelencji jako aktualnemu ordynariuszowi Archidiecezji Krakowskiej”⁵. Swoje stanowisko Kongregacja uzasadniła normą konstytucji apostolskiej *Deus scientiarum Dominus*, która wówczas regulowała działalność uniwer-

² „Summus Pontifex Paulus VI membris Sacrae Congregationis pro Institutione Catholica ad quinquennium ascripsit Eminentissimum ad Reverendissimum Dominum Cardinalem Carolum Wojtyła Archiepiscopum Cracoviensem” – *Pismo Kard. J. Villot z 1 III 1973*, akta kard. K. Wojtyły znajdujące się w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej cyt. AKKW, G IV – 3/92).

³ Tamże, AI/139.

⁴ *Dekret Kongregacji Seminariów i Studiów Uniwersyteckich z 16 XII 1959*, [w:] *Statut Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie*, oprac. i komentarz J. Dyduch, Kraków 1992, s. 117.

⁵ *Pismo Kongregacji Seminariów i Studiów Uniwersyteckich z 19 XI 1962*, AKKW, GIV-3/2.

sytetów i fakultetów katolickich. Norma ta brzmiała: „Magnus cancellarius est praelatus ordinarius a quo universitas vel facultas dependet, nisi Sancta Sedes expresse aliud constituerit”⁶. Odtąd wielki kanclerz Wydziału Teologicznego w Krakowie zwracał się do Kongregacji w tych sprawach, w których zobowiązywały do tego przepisy kanoniczne. Zgodnie z tymi przepisami Kongregacja również mogła się zwracać do wielkiego kanclerza.

Jak już zaznaczyliśmy, sprawę kościelnych studiów akademickich normowała wówczas konstytucja apostolska Piusa XI *Deus scientiarum Dominus* z 24 maja 1931 r.⁷ Zgodnie z poleceniem Soboru Watykańskiego II należało przeprowadzić odnowę przepisów normujących działanie uczelni akademickich: „Dlatego fakultety kościelne, po odpowiedniej rewizji własnych swoich ustaw, powinny usilnie rozwijać nauki teologiczne i inne z nimi związane [...]”⁸. Odnowę norm dotyczących wyższych uczelni rozpoczęła Kongregacja Wychowania Katolickiego, publikując dokument *Normae quaedam ad constitutionem apostolicam Deus scientiarum Dominus* z 20 maja 1968⁹. Normy te, zatwierdzone przez papieża Pawła VI, Kongregacja przesłała wielkim kanclerzom uniwersytetów i fakultetów kościelnych. Otrzymał je również kard. Wojtyła z listem przewodnim, w którym wyrażono pragnienie, aby posłużyły one do skutecznego rozwoju studiów akademickich¹⁰.

W przesłanych *Normae quaedam*, które jedynie derogowały (częściowo uchylały) konstytucję *Deus scientiarum Dominus*, zaznaczono we wstępie, że zachodzi potrzeba pełnej jej odnowy, lecz to wymaga czasu na zastanowienie i zdobytych stosownego doświadczenia. Inspiracją w tej pracy byłyby wydane normy, które miały charakter przejściowy¹¹. Wkrótce Kongregacja podjęła sprawę przygotowania nowej konstytucji, regulującej akademickie studia kościelne. Pracę zaplanowano w ten sposób, żeby przygotować poszczególne części dokumentu. Już 20 czerwca 1969 r. kard. Wojtyła otrzymał schemat dotyczący rozmieszczenia i współpracy uniwersytetów i fakultetów kościelnych¹². Swoje uwagi przesłał Kongregacji 10 marca 1970 r., podkreślając m.in. potrzebę pomocy ośrodkom „słabszym” przez „mocniejsze” ośrodki nauki teologicznej, sugerując wymianę profesorów, studentów, a zwłaszcza wzajemne udostępnianie

⁶ Tamże.

⁷ AAS, 23(1931)245-247.

⁸ Deklaracja soborowa *Gravissimum educationis*, nr 11.

⁹ *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, zebrał i przetłumaczył ks. E. Szafrowski, t. III, Warszawa 1971, z. 1, s. 316-363.

¹⁰ *Pismo Kongregacji Wychowania Katolickiego z 7 VI 1968*, AKKW, GIV-3/21.

¹¹ *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, s. 316.

¹² *Pismo Kongregacji z 1 IV 1970*, AKKW, G-IV-3/29.

publikacji teologicznych. Chodziło o wejście polskiej nauki teologicznej na forum ogólnokościelne. Organizacja takich kontaktów byłaby koordynowana przez Kongregację Wychowania Katolickiego w łączności z konferencjami biskupimi, działającymi przez swoje komisje ds. nauczania katolickiego. Kard. Wojtyła proponuje bliską współpracę uczelni o podobnych profilach, nazywając ten związek *gemellagio*¹³. W ten sposób Kongregacja rozpoczęła wielką pracę przygotowania nowej konstytucji, regulującej sprawę wyższych uczelni w Kościele. Praca ta, jak się okazało, trwała prawie 10 lat; jej uwieńczeniem była konstytucja *Sapientiae christiana*, ogłoszona przez papieża Jana Pawła II 15 kwietnia 1979 r.

Zgodnie z przytoczonym powyżej dokumentem *Normae quaedam*, duże znaczenie zarówno dla przygotowania nowej konstytucji o studiach kościelnych, jak i dla odnowy oraz rozwoju poszczególnych uniwersytetów i fakultetów miały stanowić ich zreformowane statuty. Dlatego Kongregacja wezwała do przedstawienia jej odnowionych statutów, polecając: „Statuty, łącznie z *ratio studiorum* odnowione zgodnie z niniejszymi normami, mają być przesłane celem zatwierdzenia do Kongregacji Wychowania Katolickiego przed dniem 1 IX 1969 r.”¹⁴.

Stosownie do tego polecenia, kard. Wojtyła przesłał Kongregacji do zatwierdzenia projekt statutów Wydziału Teologicznego w Krakowie. Projekt ten dostarczył do Rzymu Julian Groblicki, biskup pomocniczy w Krakowie, w dniu 7 lutego 1970 r.¹⁵ Po gruntownym rozważeniu projektu, Kongregacja dwukrotnie przesłała swoje uwagi. Między innymi uwagę natury ogólnej, zalecając, aby normy zawarte w statutach polskich wydziałów kościelnych były jednolite. Chodziło tu o jednolitość w rozstrzyganiu pewnych spraw zasadniczych dotyczących wszystkich wydziałów, dopuszczając jednak różnorodności partykularne, szanujące niektóre odrębne zwyczaje i przepisy wydziałów¹⁶. Po wprowadzeniu postulatów Kongregacji i dwukrotnym przepracowaniu statutów Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie zostały one wraz z wymaganymi dokumentami przesłane do Rzymu. W liście przewodnim kard. Wojtyła napisał: „Wszystkie dokumenty zostały opracowane wedle wskazań i zaleceń poczynionych przez Kongregację Wychowania Katolickiego. W rzeczywistości został w nich uwzględniony – przy zachowaniu własnej specyfiki w sprawach nieistotnych – postulat wzajemnej zgodności zarówno odnośnie do ogólnych zasad, jak

¹³ Pismo kard. K. Wojtyły z 10 III 1979, AKKW, G IV-3/26.

¹⁴ *Normae quaedam. Wstęp*, [w:] *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t. III, z. 1, s. 317.

¹⁵ Pismo Kongregacji z 10 III 1971, AKKW, G IV-3/41.

¹⁶ Pismo Kongregacji z 15 II 1972, AKKW, G IV-3/55; Pismo Kongregacji z 18 XII 1972, AKKW, G IV-3/139.

i stosowanej pragmatyki”¹⁷. Odpowiadając Kongregacja zatwierdziła statuty Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie składające się z 47 artykułów. Zaznaczyła przy tym, iż jest to aprobatą udzieloną na pewien okres, zwany eksperymentalnym „ad tempus experimenti gratia”¹⁸.

Krakowski Wydział Teologiczny działający poza uniwersytetem był ustawicznie prześladowany przez władze komunistyczne. Mimo to rozwijał się jednak pomyślnie. Dlatego kard. Wojtyła zwrócił się do Konferencji, aby przyznała temu wydziałowi tytuł „Papieski”. Argumentował to tym, iż takie określenie „dobrze uwypukla powstanie w Krakowie kanonicznej struktury Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i równocześnie kwestionuje przeniesienie go jednostronnym aktem państwowym do Warszawy [...]”¹⁹. W specjalnym dekrete Kongregacja przyznała Wydziałowi Teologicznemu w Krakowie tytuł „Papieski”. Zaznaczyła przy tym, iż dydaktyka i zadania naukowe w nim prowadzone, jego rozwój, liczba profesorów i studentów w pełni uzasadniają przyznany tytuł²⁰.

Można zapytać, dlaczego Kongregacja tak łatwo nie tylko zgodziła się na przyznanie Krakowskiemu Wydziałowi Teologicznemu tak zaszczytnego tytułu, lecz także podała chlubne tego uzasadnienie? Odpowiedź można znaleźć, studiując oceny sprawozdań, jakie kard. Wojtyła przedstawiał Stolicy Apostolskiej w czasie *visitatio ad limina*. Oceny te wydawała Kongregacja po dokładnym przestudiowaniu sprawozdań, które zawierały konkretne dane i ukazywały ogromną pracę Wydziału²¹.

Po otrzymaniu zatwierdzonych statutów Wydziału i dekretu przyznającego mu tytuł „Papieski”, kard. Wojtyła wystosował do prefekta Kongregacji – kardynała Gabriela M. Garrone – specjalne podziękowanie. Píše tam m.in. „[...] pragnę wyrazić moje serdeczne podziękowanie i wdzięczność jako wielki kanclerz tegoż Wydziału. Wszystkie bowiem te dokumenty i pisma wyrażają nie tylko troskę o zabezpieczenie i sprawne funkcjonowanie Prastarego Wydziału Teologicznego, ale także mają na uwadze jego rozwój i sprostanie zadaniom na obecnym etapie jego działalności”²².

Troska o zabezpieczenie Wydziału i jego przetrwanie była podyktowana nieustającymi atakami władz komunistycznych, skierowanymi przeciwko niemu,

¹⁷ Pismo kard. K. Wojtyły z 20 III 1974, AKKW, G IV-3/144.

¹⁸ Pismo Kongregacji z VI 1974 (Archiwum PAT w Krakowie).

¹⁹ Pismo kard. K. Wojtyły z 20 III 1974, AKKW, G IV-3/144.

²⁰ Dekret z 2 VI 1974, AAS 67(1975)149-150.

²¹ Pismo Kongregacji z 14 XI 1973, AKKW, G IV-3/133.

²² Pismo kard. K. Wojtyły z 16 IX 1977, AKKW, G IV-3/183.

oraz jego dyskryminacją i szykanowaniem²³. Nie wystarczyło usiłowanie jego likwidacji, proces represjonowania Wydziału trwał, a wszelkie poczynania kard. Wojtyły zmierzające do naprawienia wyrządzonej krzywdy nie znajdowały zrozumienia u władz państwowych²⁴. Długoletnie rządy komunistyczne w Polsce doprowadziły do kryzysu, co wywołało niepokoje społeczne, np. grudzień 1970 r., kiedy doszło do dramatycznych wydarzeń na Wybrzeżu. Nastąpiła wówczas zmiana – nie systemu politycznego, lecz ekipy rządzącej, która deklarowała wolę normalizacji stosunków Kościół-państwo²⁵. Kard. Wojtyła, zakładając szczerść składanych deklaracji, zwrócił się po raz kolejny do rządu polskiego w sprawie Wydziału Teologicznego w Krakowie. W swoim piśmie zaznacza, że jego likwidacja była bezprawiem: „[...] dokonana przed siedemnastu laty likwidacja Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie jest dotkliwą krzywdą wyrządzoną Kościołowi i społeczeństwu katolickiemu. Należy stwierdzić zarazem, że jest to krzywda wyrządzona polskiej historii i kulturze”. Po przeprowadzeniu wyводу zwraca się o naprawienie tej krzywdy: „Wyrażam przy tym nadzieję, że rząd naszego Państwa w porozumieniu z Episkopatem znajdzie sposób naprawienia tej krzywdy wyrządzonej Kościołowi a zarazem historii i kulturze naszego narodu”²⁶.

Wysiłki kard. Wojtyły – mające na celu obronę Papieskiego Wydziału Teologicznego – były wspierane przez Stolicę Apostolską, zwłaszcza przez Kongregację Wychowania Katolickiego i Radę ds. Publicznych Kościoła. Stolica Apostolska również dostępnymi sobie kanałami dyplomatycznymi ochraniała Wydział, o czym informowała jego wielkiego kanclerza²⁷.

W trosce o rozwój Papieskiej Uczelni Teologicznej w Krakowie kard. Wojtyła powziął starania o erygowanie drugiego Wydziału. Chodziło o szersze zaplecze dla nauk teologicznych, jakie stanowić miał Wydział Filozoficzny. Owocem tych starań był dekret Kongregacji Wychowania Katolickiego z 23 grudnia 1976 r. Postanawiał on, odwołując się do upoważnienia papieża Pawła VI, że zostaje erygowany w Krakowie Papieski Wydział Filozoficzny, który ma prawo nadawania wszystkich stopni naukowych, tj.: magisterium, licencjatu,

²³ Por. J. D y d u c h, *Troska Kardynała Karola Wojtyły o Wydział Teologiczny w Krakowie*, „Analecta Cracoviensia”, 26(1994) 229-306.

²⁴ Por. T. P i e r o n e k, *Lo „status” degli atenei pontifici in Polonia*, „Ius Ecclesiae”, 2(1990)506-507.

²⁵ Por. D y d u c h, art. cyt., s. 300.

²⁶ *List do Prezesa Rady Ministrów PRL z 18 VI 1971*, [w:] *Nauczyciel i Pasterz*, red. M. Jagosz, Rzym 1987, s. 378-379.

²⁷ *Pismo Kongregacji z 30 X 1975*, AKKW, G IV-3/29; *Pismo Kongregacji z 24 XI 1977*, AKKW, G IV-3/289.

doktoratu i habilitacji. Wielkim kanclerzem został mianowany arcybiskup krakowski – kard. Karol Wojtyła²⁸.

W trudnych latach, po usunięciu Wydziału Teologicznego z Uniwersytetu Jagiellońskiego, kard. Karol Wojtyła, jego wielki kanclerz od 1962 r., był jego obrońcą. Troszczył się o jego przetrwanie i rozwój. Działalność ta uratowała Krakowską Uczelnię Teologiczną od zagłady, a nawet sprawiła jej rozwój. W tym wszystkim oparciem dla arcybiskupa krakowskiego była Stolica Apostolska, z którą – pomimo przeszkód – pozostawał w stałej i ścisłej łączności.

II. TROSKA O UCZELNIE KATOLICKIE I KOŚCIELNE ORAZ O SEMINARIA DUCHOWNE W POLSCE

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa kanonicznego, wszystkie uczelnie kościelne i katolickie podlegają Stolicy Apostolskiej²⁹. Norma ta została ostatecznie ukształtowana w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* z 1983 r. w sposób następujący:

Uniwersytety i wydziały kościelne mogą być tworzone tylko na mocy erekcji dokonanej przez Stolicę Apostolską lub uzyskanego od niej zatwierdzenia. Jej również przysługuje najwyższe kierownictwo tychże instytucji (§ 1).

Każdy Uniwersytet i wydział kościelny musi posiadać własne statuty i program studiów zatwierdzone przez Stolicę Apostolską (kan. 816 § 2).

Powstanie nowego uniwersytetu czy fakultetu kościelnego oraz podstawowe normy jego funkcjonowania zależą od Stolicy Apostolskiej. Te normy są wyrażone w prawodawstwie powszechnym i statutach uczelni, które wymagają aprobaty Stolicy Apostolskiej³⁰. Sprawami tymi zajmuje się Kongregacja Wychowania Katolickiego. Kontakty kard. Wojtyły z tą właśnie dykasterią Kurii Rzymskiej nie ograniczały się wyłącznie do Krakowskiej Uczelni Teologicznej. Były o wiele szersze. Dotyczyły wszystkich uczelni kościelnych i katolickich w Polsce. Kongregacja, zgodnie z obowiązującymi normami, sprawuje najwyższe kierownictwo nad polskimi uczelniami kościelnymi i katolickimi przez Konferencję Episkopatu Polski. Ta z kolei ustanowiła dwie instytucje: Komisję ds. Nauki Katolickiej i Radę Naukową Episkopatu. Przewodniczącym jednej i drugiej został arcybiskup krakowski kard. Wojtyła.

²⁸ Dekret Kongregacji z 23 XII 1976, AKKW, E X-2/293.

²⁹ Por. kan. 1376, 1377 KPK z 1917 r.

³⁰ Por. J. L. S a n t o s, *Università Ecclesiastiche*, [w:] *Nuovo dizionario di diritto canonico*, red. C. Salvador, V. de Paolis, G. Ghirlanda, Milano 1993, s. 1082-1084.

W imieniu Komisji ds. Nauki Katolickiej informował ze swej strony Kongregację o ważnych wydarzeniach naukowych w Polsce, m.in. o Polskim Kongresie Narodowym na temat powołań kapłańskich i zakonnych, który odbył się w Krakowie w dniach 5–6 kwietnia 1972 r. Przesłał jego program i prosił o błogosławieństwo Ojca świętego³¹. Powiadomił też Kongregację o niezwykle ważnym wydarzeniu dla polskiej nauki teologicznej, jakim był Kongres Teologów Polskich, który odbył się w Lublinie na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w dniach 21–23 września 1971 r. Został on zorganizowany przez Komisję ds. Nauki Katolickiej. Wzięło w nim udział 380 teologów. Ogólny temat Kongresu brzmiał: „Teologia a antropologia”. Problematyka ta została potraktowana jako zadanie postawione przez Sobór Watykański II także przed teologią polską. W związku z tym wyłoniło się ważne zagadnienie: relacji teologii katolickiej do Magisterium Ecclesiae. Relacje te winny być oparte na wzajemnym dialogu i wierności Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła³².

Kard. Wojtyła informował też Kongregację Wychowania Katolickiego o Kongresie Polskich Biblistów, który odbył się w Krakowie w 1972 r. Odpowiadając na tę wiadomość, jej prefekt napisał: „Na ręce Eminencji składamy nasze najgorętsze życzenia; aby studia nad Pismem świętym w Szkole Biblijnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, na Wydziałach Teologicznych oraz w Seminariach Duchowych wydały stokrotny owoc tak dla Kościoła w Polsce, jak i dla całego Kościoła powszechnego”³³.

Kongregacja Wychowania Katolickiego zaprosiła Polaków na II Międzynarodowy Kongres Uniwersytetów i Wydziałów Kościelnych. Odpowiadając na nie, kard. Wojtyła przedstawił skład delegacji polskiej, która wraz z nim reprezentowała Episkopat Polski i polskie uczelnie kościelne. Wśród nich byli: ks. bp M. Rechowicz, ks. bp W. Wójcik, ks. prof. M. Jaworski – PWT (Kraków), ks. prof. R. Darowski – Wydział Filozoficzny TJ w Krakowie, ks. prof. A. Krąpiec – KUL (Lublin), ks. prof. Z. Wciórka – PWT (Poznań), ks. prof. K. Romaniuk – Akademickie Studium Teologii Katolickiej (Warszawa), ks. prof. J. Charytański – Wydział Teologiczny TJ (Warszawa), ks. prof. J. Majka – PWT (Wrocław)³⁴.

Sprawując funkcję przewodniczącego Komisji ds. Nauki Katolickiej, kard. Wojtyła zatroszczył się o sprawę niezwykle doniosłą dla istnienia i działania Wydziałów Kościelnych, mianowicie o sprawę ich statutów. Omówiliśmy wyżej jego troskę o statuty Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie. Trzeba

³¹ *Pismo kard. K. Wojtyły z 7 II 1972*, AKKW, G IV-3/51.

³² *Pismo kard. K. Wojtyły z 21 XI 1971*, AKKW, G IV-3/48.

³³ *List kard. X. G. Garrone z 11 VI 1972*, AKKW, G IV-3/73.

³⁴ *List kard. K. Wojtyły z 2 X 1976*, AKKW, G IV-3/245.

dodać, że kard. Wojtyła troszczył się o statuty pozostałych wydziałów; z tym że każdy z nich był autonomiczny oraz miał swojego wielkiego kanclerza. Wszelkie poczynania kard. Wojtyły w tym względzie uwzględniały autonomię wydziałów kościelnych i szanowały kompetencje ich wielkich kanclerzy. Przesłana pierwsza wersja statutów polskich wydziałów kościelnych we Wrocławiu, Krakowie, Poznaniu i Warszawie została przyjęta przez Kongregację. Odpowiadając, Kongregacja Wychowania Katolickiego wysłała uwagi poszczególnym wielkim kanclerzom, informując o tym przewodniczącego Komisji ds. Nauki Katolickiej. Uwagi te były podzielone na dwie grupy: a) uwagi ogólne dotyczące wszystkich wydziałów; b) uwagi szczególne dotyczące poszczególnego wydziału³⁵.

Odesłane z powrotem do Kongregacji – z naniesionymi poprawkami – statuty miały jeszcze pewne braki. Głównie chodziło o brak jednolitości w procedurze nadawania stopni naukowych. Tym rozbieżnościom nie można się dziwić, gdyż statuty były korygowane we własnym zakresie przez poszczególne wydziały. W związku z tym Kongregacja zaproponowała przewodniczącemu Komisji ds. Nauki Katolickiej następujący sposób postępowania: „W celu uniknięcia takich niezgodności w statutach, wyrażamy pragnienie, żeby, zanim zostaną zatwierdzone przez naszą Dykasterię, zostały zbadane i zaaprobowane przez Komisję ds. Nauki Katolickiej przy Konferencji Episkopatu Polski”³⁶.

Przepracowane teksty statutów – zgodnie ze wskazaniem i zaleceniami Kongregacji – zostały przesłane do niej 24 marca 1974 r. W piśmie przewodnim kard. Wojtyła zaznaczył, że wśród nich nie ma statutów Warszawskiego Wydziału Teologicznego, mającego już statut i *ratio studiorum* zatwierdzone na pięć lat, do końca 1974 r. Dlatego ich nową wersję przesłał w terminie późniejszym. Swoje pismo kończy w ten sposób: „Przesyłając te teksty do Kongregacji pro Institutione Catholica Komisja Episkopatu ds. Nauki Katolickiej prosi Waszą Eminencję, jako jej prefekta o ich łaskawe przejrzanie, sformułowanie nasuwających się uwag i zatwierdzenie. Aktem tym Stolica Apostolska z całą pewnością pomoże wspomnianym wydziałom teologicznym rozwinąć szerszą i głębszą działalność naukową w dziedzinie dyscyplin kościelnych na terenie Polski z pożytkiem dla Kościoła Jezusa Chrystusa”³⁷. Wniesione statuty zostały tym razem zatwierdzone przez Kongregację Wychowania Katolickiego.

Troska o prawidłowe funkcjonowanie i rozwój akademickich uczelni w Polsce łączy się z wysiłkami, a czasem wręcz z walką, jaką prowadził kard. Wojtyła o to, aby klerycy studiujący w wyższych seminariach – czy to diecezjal-

³⁵ Pismo Kongregacji z 2 III 1972, AKKW, G IV-3.

³⁶ Pismo Kongregacji z 18 XI 1972, AKKW, G IV-3/88a.

³⁷ Pismo kard. K. Wojtyły z 20 III 1974, AKKW, G IV-3/144.

nych, czy zakonnych – kończyli swoje studia uzyskaniem stopnia magistra teologii. Cała ta akcja była prowadzona w ramach obrony rangi studiów teologicznych w Polsce, które władze komunistyczne chciały zepchnąć do poziomu szkół średnich, a w najlepszym wypadku to tzw. studiów półwyższych³⁸.

W tym celu kard. Wojtyła zainspirował koncepcję zawierania umów o współpracę naukową pomiędzy centrami akademickimi a wyższymi seminariami duchownymi. Początkowo ideę tę realizowano w Krakowie. Seminaria Duchowne Metropolii Krakowskiej zawarły takie umowy z Papieskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie. Miały one na celu zabezpieczenie podstawowego wykształcenia o charakterze akademickim oraz stosownych do tego wykształcenia stopni akademickich kanonicznie ważnych szerokiemu ogółowi studentów teologii, zwłaszcza zaś alumnom seminariów duchownych. Dzięki tym umowom mogli oni kończyć podstawowe studia teologiczne uzyskaniem stopnia magistra, nadawanego przez uczelnię akademicką³⁹.

Po uzyskaniu akceptacji na taką praktykę – udzieloną przez Kongregację Wychowania Katolickiego w 1972 r. i jej zaaprobowaniu przez Konferencję Episkopatu Polski – kard. Wojtyła jako przewodniczący Komisji ds. Nauki Katolickiej zaczął ją wdrażać w całej Polsce, porozumiewając się z kompetentnymi władzami kościelnymi i akademickimi. W swoim sprawozdaniu dla Kongregacji Wychowania Katolickiego wymienia 5 centrów akademickich, które są przygotowane do zawierania umów o współpracę naukową. Są to: Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie, Papieski Wydział Teologiczny w Poznaniu, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Akademickie Studium Teologiczne w Warszawie, Wydział Teologiczny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Sprawozdanie wymienia także seminaria, które już zawarły takie umowy. Z Papieskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie współpracowały: Arcybiskupie Seminarium w Krakowie, Seminarium Częstochowskie, Katowickie, Tarnowskie, Kieleckie i Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy w Krakowie. Z Papieskim Wydziałem Teologicznym w Poznaniu: Arcybiskupie Seminarium Poznańskie, Seminarium Gnieźnieńskie, Gdańskie i Seminarium Oblatów w Obrze. Współpraca seminariów z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim wyglądała nieco inaczej, gdyż była regulowana również przepisami cywilnymi. Tworzono tzw. studia pastoralne, podobnie jak w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie⁴⁰. Warto dodać, że system zawierania umów o współpracę naukową poszerzał się w latach następnych. Aktualnie takimi umowami są objęte prawie

³⁸ Por. D y d u c h, art. cyt., s. 306.

³⁹ Por. *Statut Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie*, s. 44-45.

⁴⁰ *Pismo kard. K. Wojtyły z 5 XI 1977*, AKKW, G IV-3/283.

wszystkie seminaria diecezjalne i zakonne w Polsce oraz inne instytuty studiów kościelnych.

Trzeba zauważyć, iż ta polska praktyka zainicjowana przez kard. Wojtyłę, zaaprobowana przez Kongregację Wychowania Katolickiego, przygotowała następującą normę późniejszej konstytucji *Sapientia christiana*: „Jest bardzo wskazane, ażeby teologiczne studia (seminaria) tak diecezjalne, jak zakonnych instytutów były afiliowane do jakiegoś Wydziału Teologicznego⁴¹.

Jak już wspominaliśmy kard. Wojtyła był także przewodniczącym Rady Naukowej Episkopatu. O działalności tego organu informował również Kongregację. W sprawozdaniu pisze, że rada ta zajmuje się sprawami stopni i tytułów naukowych. W imieniu Episkopatu roztacza opiekę nad prawidłowym nadawaniem wyższych stopni i tytułów naukowych zanim otrzymają one *nihil obstat* Stolicy Apostolskiej⁴².

W bardzo trudnym okresie dla polskich uczelni kościelnych kard. Wojtyła, z racji funkcji spełnianych w Konferencji Episkopatu Polski, troszczył się o nie i zabiegał w ich sprawach w Kongregacji Wychowania Katolickiego.

III. DZIAŁALNOŚĆ DLA DOBRA UCZELNI W KOŚCIELE POWSZECHNYM

Równoległe z troską o Wydział Teologiczny w Krakowie i uczelnie kościelne w Polsce kard. Wojtyła zajmował się sprawami wszystkich uczelni kościelnych i katolickich. Troska ta spotęgowała się jeszcze bardziej od czasu nominacji papieskiej na członka Kongregacji Wychowania Katolickiego. Tuż po otrzymaniu nominacji (1 marca 1973 r.) został zaproszony na sesję plenarną Kongregacji w dniach 2–4 kwietnia 1973 r., której przedmiotem rozważań miały być szkoły katolickie i seminaria duchowne. Z powodu innych, wcześniej ustalonych ważnych zajęć nie mógł w niej uczestniczyć. Przesłał swoje usprawiedliwienie i uwagi dotyczące szkół katolickich oraz seminariów duchownych. Dostrzega niezwykłą wagę prowadzenia szkół katolickich i wyraża ubolewanie, że w Polsce ze względu na sytuację polityczną są one nieliczne. W uwagach dotyczących seminariów podkreśla potrzebę formacji intelektualnej, duchowej, moralno-ascetycznej i pastoralnej, których nie można separować, ale trzeba umiejętnie wiązać i łączyć. Studium teologii ma prowadzić do ugruntowania wiary alumna. Niezwykłą wagę przywiązuje kard. Wojtyła do formacji intelektualnej, prowadzącej do kształtowania woli i serca. Akcentuje potrzebę zdobywania

⁴¹ Konstytucja apostolska *Sapientia christiana* z 15 IV 1979, art. 62, § 2, AAS, 71(1971) 469-499.

⁴² *Pismo kard. K. Wojtyły z 5 XI 1977*, AKKW, G IV-3/283.

przez alumnów stopni akademickich, ważnych na forum kościelnym⁴³. Do sprawy odnowy nauczania i wychowania w seminariach duchownych zamierzała wrócić Kongregacja Wychowania Katolickiego podczas sesji plenarnej, zaplanowanej na 24–25 września 1974 r. Już w maju 1974 r. przesłała ona pismo powiadamiające swoich członków o sesji, której przedmiotem rozważań będą seminaria duchowne, szkoły katolickie i uniwersytety oraz wydziały kościelne, zapowiadając rychłe przesłanie odpowiednich materiałów⁴⁴. W ślad za nim przesłano relacje przygotowane przez odpowiednie urzędy Kongregacji Wychowania Katolickiego. Relacje dotyczyły seminariów, uniwersytetów i wydziałów kościelnych oraz szkół katolickich. Równocześnie poproszono o nadsyłanie uwag⁴⁵. Swoje obszerne uwagi przesłał kard. Wojtyła w dniu 16 września 1974 r. Ustosunkowując się do relacji o uniwersytetach i wydziałach kościelnych, podkreśla potrzebę studiowania języka łacińskiego. Argumentuje to w sposób następujący: „Oprócz kapitalnych racji wynikających z całej tradycji Kościoła Katolickiego trzeba zwrócić uwagę na ogromne znaczenie języków klasycznych dla kształtowania autentycznej kultury humanistycznej. Jest to ważne w związku z zaznaczającym się we współczesnym wykształceniu prymatem technizacji, co ma swoje konsekwencje w całym wychowaniu i mentalności. Studium języków klasycznych bardziej koncentrowało uwagę na człowieku”⁴⁶. W dalszym ciągu uwag kard. Wojtyła opowiada się za podziałem studiów teologicznych na trzy cykle, tzn. na studia zasadnicze, przygotowujące do licencjatu i do doktoratu. Wszystkie one powinny być prowadzone metodą naukową, a więc powinny mieć charakter studiów uniwersyteckich. Sugeruje wprowadzić nieco inną pragmatykę dla tych studentów, którzy po ukończeniu studiów teologicznych podejmą pracę duszpasterską, a inną dla zainteresowanych pracą naukową. Proponuje następnie przyznanie większych uprawnień kolegiom w zarządzaniu uczelniami, określając ich kompetencje i kompetencje osób fizycznych, np. Rady Wydziału i dziekana⁴⁷.

Odnosząc się do relacji o seminariach, kard. Wojtyła skoncentrował się głównie na dwóch sprawach: studium teologii w wyższych seminariach, opiece nad studentami w kolegiach, w seminariach i instytucjach znajdujących się w Rzymie. Studium teologii w seminariach duchownych, gdzie alumni przygotowują się do kapłaństwa, winno być nastawione na zabezpieczenie tożsamości i ciągłości depozytu wiary. Dlatego jasno trzeba sformułować rolę pomocniczą

⁴³ *Pismo kard. K. Wojtyły, z 25 III 1973, AKKW, G IV-3/107.*

⁴⁴ *Pismo Kongregacji z 10 V 1974, AKKW, G IV-3/154.*

⁴⁵ *Pismo Kongregacji z 1 VIII 1977, AKKW, G IV-3/157.*

⁴⁶ *Pismo kard. K. Wojtyły z 16 IX 1974, AKKW, G IV-3/178.*

⁴⁷ Tamże.

teologii względem Magisterium Kościoła. Należy także podać program minimum studium teologii, konieczny do otrzymania święceń kapłańskich. W Rzymie znajdują się instytucje wychowawcze dla księży-studentów i studiujących kandydatów do kapłaństwa. Przede wszystkim należy zadbać o należyty dobór wychowawców, których głównym zadaniem ma być praca formacyjna oparta na kontaktach międzyludzkich i należyte ukształtowanie struktury prawnej instytucji wychowawczych. Z kolei wychowawcy powinni zatroszczyć się o kontakty naukowe z uczelniami, jak również o kontakty ze Stolicą Apostolską i z Rzymem jako kolebką chrześcijaństwa⁴⁸.

Nawiązując do relacji o szkołach katolickich, kard. Wojtyła przywołał poprzednią swoją wypowiedź na ten temat o praktycznej likwidacji szkół katolickich podstawowych i średnich przez państwo komunistyczne. Zaznaczył jednak, że pracę wychowawczą prowadzi Kościół w Polsce poprzez katechizację. Dla formacji społeczeństwa ma ona wyjątkowe znaczenie, przyczynia się bowiem do utrzymania chrześcijaństwa w narodzie⁴⁹.

Jedną z wielkich prac, jakie zamierzała przeprowadzić Kongregacja Wychowania Katolickiego w okresie posoborowym, była reforma kościelnego ustawodawstwa akademickiego. Jak już wspominaliśmy wyżej, Kongregacja wydając *Normae quaedam* zapowiedziała jego kompleksową reformę. Do tych prac został zaproszony kard. Wojtyła – już jako wielki kanclerz Krakowskiej Uczelni Teologicznej. Zresztą jego wypowiedzi przytoczone wyżej odnośnie do kościelnych studiów uniwersyteckich i studiów teologicznych w wyższych seminariach duchownych dotyczyły tej sprawy. W r. 1975 Kongregacja postanowiła zintensyfikować te prace, aby doprowadzić do przygotowania definitywnego ustawodawstwa. W tym celu przesłała dokumentację z prośbą o uwagi⁵⁰. Odpowiadając, kard. Wojtyła przedstawił swoje uwagi uwzględniające sytuację zaistniałą w Polsce. Stwierdza, że metoda wybrana przez Kongregację, a polegająca na prowadzeniu konsultacji z uczelniami, wydziałami teologicznymi i konferencjami biskupimi, jest słuszna. Pisze m.in.: „Ten sposób postępowania daje gwarancję, że przygotowany do promulgacji dokument, wyrastając z aktualnych doświadczeń życia Kościoła, będzie wychodził naprzeciw jego różnorodnym współczesnym zapotrzebowaniom”⁵¹.

W przesłanych uwagach omawia następnie sprawę stopni akademickich, postulując, aby stopień naukowy nadany przez jedną uczelnię kościelną był

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ *Pismo Kongregacji z 6 VI 1975*, AKKW, G IV-3/220; *Pismo Kongregacji z 23 IX 1975*, AKKW, G IV-3/225.

⁵¹ *Pismo kard. K. Wojtyły z 21 XI 1975*, AKKW, G IV-3/233.

uznawany przez inne uczelnie kościelne. Najwięcej miejsca w swoim opracowaniu poświęca kard. Wojtyła współpracy między wydziałami teologicznymi oraz między wydziałami a seminariami duchownymi. Współpraca ta winna być sformalizowana w postaci umów, o czym pisaliśmy już wyżej. Teraz jednak chodzi mu o coś więcej, mianowicie o różnorodne formy współpracy między uczelniami kościelnymi⁵². Można sądzić, że wypowiedź ta poniekąd przygotowała zacytowaną wyżej normę konstytucji *Sapientia christiana* o afiliacji, a nawet – w jakiś sposób – następujące postanowienie *Kodeksu Prawa Kanonicznego*: „Przełożeni i profesorowie uniwersytetów i fakultetów kościelnych powinni zatroszczyć się o to, ażeby poszczególne wydziały uniwersytetu świadczyły sobie wzajemną pomoc, na ile zezwala na to przedmiot, oraz żeby między własnym uniwersytetem lub wydziałem a innymi uniwersytetami i wydziałami, nawet nie kościelnymi istniała wzajemna współpraca [...]” (kan. 820).

Po otrzymaniu uwag Kongregacja Wychowania Katolickiego sporządziła nowy schemat konstytucji *O kościelnych studiach akademickich*, który przesłała uczelniom i konferencjom biskupim oraz swoim członkom, prosząc ponownie o uwagi i propozycje⁵³. Tym razem także kard. Wojtyła przesłał swoje uwagi proponując, aby nowa konstytucja podkreślała ścisły związek uczelni kościelnych z hierarchią, głównie ze Stolicą Apostolską, która powinna nie tylko zatwierdzać statuty uczelni, ale uczestniczyć w ważnych decyzjach personalnych, np. udzielać *nihil obstat* przy nominacji docentów. Winni oni także przy podejmowaniu nauczania składać wyznanie wiary i zachować pełną łączność z Magisterium Kościoła⁵⁴.

Otrzymane uwagi i propozycje były przedmiotem rozważań i dyskusji podczas sesji plenarnej Kongregacji urządzonej w marcu 1978 r., w której uczestniczył kard. Wojtyła⁵⁵. Był to końcowy etap długiej i pracowitej drogi nowego ustawodawstwa o studiach kościelnych, uwieńczonej konstytucją *Sapientia christiana*.

Kard. Wojtyła – jak już wspominaliśmy uczestniczył również w pracach, jakie Kongregacja Wychowania Katolickiego prowadziła na temat wychowania i nauczania kleryków w seminariach duchownych. W swoich kolejnych uwagach dotyczących tego zagadnienia mocno akcentował znaczenie liturgii w wychowaniu seminaryjnym. Chodziło tu o odpowiednie przygotowanie do właściwego przeżywania czynności świętych. Życie sakramentalne, obrzędy liturgiczne winny się stać fundamentem wychowania seminaryjnego. Odwoływał się do

⁵² Tamże.

⁵³ *Pismo Kongregacji z 10 XI 1977*, AKKW, G IV-3/286.

⁵⁴ *Pismo kard. K. Wojtyły z 6 III 1978*, AKKW, G IV-3/302.

⁵⁵ *Pismo Kongregacji z 1 II 1978*, AKKW, G IV-3/309.

doświadczeń polskich, zaznaczając, że dla budzenia powołań kapłańskich i zakonnych wielką rolę odrywają rekolekcje liturgiczne prowadzone przez Ruch „Światło-Życie”, które na bazie świętej liturgii pogłębiają całe życie chrześcijańskie młodego człowieka. W takich ćwiczeniach uczestniczy zarówno młodzież ze szkół średnich, jak i klerycy. W ten sposób przygotowują się oni także do prowadzenia duszpasterstwa młodzieży⁵⁶.

Kard. Wojtyła publikował swoje artykuły w czasopiśmie „Seminarium”, wydawanym przez Kongregację. Szczególne podziękowanie od jej prefekta otrzymał za artykuł pt. *Świętość kapłana świadectwem jego tożsamości*⁵⁷.

Wyrazem współpracy kard. Wojtyły z Kongregacją Wychowania Katolickiego była wizyta w Polsce jej prefekta – kard. Gebriela Garrone i jego udział w inauguracji roku akademickiego Papieskiego Wydziału Teologicznego 20 października 1973 r.⁵⁸

*

Troska o rozwój nauk kościelnych zajmowała priorytetowe miejsce w pasterskiej posłudze kard. Karola Wojtyły. Wpływało to zarówno z umiłowania nauki, jak i z funkcji spełnianych w Kościele. Był on bowiem wielkim kancle-rzem Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie, przewodniczącym Komisji ds. Nauki Katolickiej i przewodniczącym Rady Naukowej Episkopatu oraz członkiem Kongregacji Wychowania Katolickiego. Jego odpowiedzialność za Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie, za polskie uczelnie kościelne oraz uczelnie katolickie w Kościele powszechnym wyrażała się także bliską współpracą z Kongregacją Wychowania Katolickiego, która w imieniu Stolicy Apostolskiej kieruje nauczaniem i wychowaniem w Kościele.

⁵⁶ *Pismo kard. K. Wojtyły z 10 III 1978*, AKKW, G IV-3/305.

⁵⁷ *Pismo Kongregacji z 6 VIII 1978*, AKKW, G IV-3/321.

⁵⁸ *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, oprac. A. Boniecki, Kraków 1983, s. 537.

LA PARTECIPAZIONE DEL CARD. KAROL WOJTYŁA
AI LAVORI DELLA CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA

R i a s s u n t o

Il Concilio Vaticano II richiese la riforma degli studi ecclesiastici superiori. A livello della Santa Sede questo compito fu affidato alla Congregazione per l'Educazione Cattolica. Essa fu incaricata del rinnovamento degli studi ecclesiastici, come pure dell'educazione e formazione teologica dei seminaristi nei Seminari Maggiori. Il periodo del dopo Concilio fu il tempo dei lavori intensi della Congregazione per realizzare questo compito.

L'Arcivescovo di Cracovia, Card. Karol Wojtyła partecipò attivamente a questi lavori, prima di tutto perchè amava la teologia e poi a causa delle funzioni avute nell'Episcopato Polacco. Era Grande Cancelliere della Facoltà Teologica di Cracovia, Presidente della Commissione per la Dottrina Cattolica presso l'Episcopato Polacco, Presidente del Consiglio per lo Studio dell'Episcopato e membro della Congregazione per l'Educazione Cattolica. A causa di questi incarichi si occupava della Pontificia Facoltà Teologica di Cracovia, come pure delle scuole superiori ecclesiastiche in Polonia e delle università cattoliche in tutta la Chiesa.